

ПРЕЗИДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

13.05.2009

м.Київ

№ 136

Сучасний історіографічний процес в Україні: здобутки й нерозв'язані проблеми

Заслухавши та обговоривши доповідь директора Інституту історії України НАН України академіка НАН України В.А.Смолія «Сучасний історіографічний процес в Україні: здобутки й нерозв'язані проблеми», Президія НАН України відзначає, що вітчизняна історія є важливим чинником формування національної самосвідомості народу. Навчальний, просвітницький і науково-дослідницький процеси у сфері історичного знання мають величезне соціально-політичне значення. Виховання історією становить істотний елемент державотворення, але тільки за однієї умови – при науковому підході до методологічних проблем.

Якісно новий етап у розв'язанні проблем, спрямованих на дослідження «білих плям» вітчизняної минувшини, переосмислення основних історичних закономірностей за відмови від стереотипів радянського минулого, зокрема від формаційного підходу до періодизації історії, аналізу подій і явищ з вузькокласових позицій, від чорно-білого, площинного бачення історичного процесу, пов'язаний з утворенням незалежної Української держави, демократизацією суспільства. Різні аспекти зазначених проблем вивчаються в інститутах історії України, української археографії та джерелознавства ім.М.С.Грушевського, археології, українознавства ім.І.Крип'якевича, політичних і етнонаціональних досліджень ім.І.Ф.Кураса, Центрі досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім.Г.М.Доброва НАН України, а також у вищих навчальних закладах Міністерства освіти і науки України.

Досягнуті успіхи в оволодінні науковою методологією історичного аналізу були реалізовані колективом Інституту історії України НАН України у великому комплексі праць – синтетичних роботах, наукових монографіях, фундаментальних збірниках документів, науково-популярних книгах, підручниках і посібниках для вищої і загальноосвітньої школи. Широка громадськість із задоволенням зустріла появу колективної праці «Історія України» (за редакцією академіка НАН України В.А.Смолія), створеної провідними спеціалістами інституту: перше видання (двотомник) з'явилося у

видавництві «Україна» в 1995-1996 рр., друге і третє (однотомник), перероблене і доповнене – у видавництві «Альтернативи» в 1997 і 2000 рр. Інститут історії України НАН України був ініціатором видавничого проекту у 15-ти томах – «Україна крізь віки» (відповідальний редактор – академік НАН України В.А.Смолій), реалізованого видавництвом «Альтернативи» у 1998–2000 рр. Видання, в якому закріплена новітня концепція вітчизняної історії, відзначено Державною премією в галузі науки і техніки України у 2001 р.

Надзвичайна насиченість вказаних праць методологічними новаціями істотно вплинула на весь науково-дослідний процес останніх років у сфері вітчизняної історії. Одержано низку важливих наукових результатів, зокрема проаналізовано роль і місце України у загальноєвропейському та світовому історичному контексті упродовж останнього тисячоліття; досліджено феномен українського козацтва; вивчено генезу та еволюцію української державної ідеї, практичну реалізацію якої простежено на прикладі Національної революції 1648–1676 рр., доби Української революції 1917–1921 рр. та сучасного державотворення.

Суттєві здобутки отримано у дослідженні новітньої історії України, насамперед, у вивченні історії Української революції 1917–1921 рр.; становлення та функціонування тоталітарної держави, репресій у республіці 1920-х–1950-х рр., дисидентського руху 1960–1980-х рр. Ученими-істориками ґрунтовно досліджені голод 1921–1923 рр., Голодомор 1932–1933 рр. та голод 1946–1947 рр. в Україні. В Інституті історії України НАН України активно розробляється історія Другої світової війни, в тому числі внесок України й українців у перемогу, історія Української повстанської армії.

Слід особливо підкреслити вирішальну роль інституту у створенні повноцінної гама підручників, посібників і програм з історії для загальноосвітньої школи. Фахівці інституту беруть активну участь у розгортанні позакласної і позашкільної роботи з історії, в обміні досвідом створення підручників з колегами у Німеччині, Польщі, Росії та інших країнах.

Якісно новим етапом висвітлення історичного процесу для колективу Інституту історії України НАН України стала підготовка десятитомної «Енциклопедії історії України». У цьому виданні мають бути відображені підсумки тривалого переосмислення історичного процесу на основі нових методологічних підходів. Новизна підходів починається навіть з термінологічного ряду, який істотно відрізняється від енциклопедій радянської доби. П'ять томів цього видання, які вже вийшли друком, засвідчують не лише високий фаховий рівень учених Інституту історії України НАН України, а й ширшого кола авторів енциклопедії з усієї України та з-поза її меж.

Разом з тим нові можливості в переосмисленні закономірностей історичного процесу вимагають тіснішої координації всіх міждисциплінарних досліджень соціогуманітарного профілю, комплексного

об'єктивного та неупередженого, позакон'юнктурного підходу до вивчення проблеми, поглибленого пошуку та інтерпретації на сучасному методологічному рівні нових історичних джерел. Спільні творчі зусилля виводять на більш глибоке розуміння законів історичного розвитку.

Президія Національної академії наук України постановляє:

1. Доповідь директора Інституту історії України НАН України академіка НАН України В.А.Смолія «Сучасний історіографічний процес в Україні: здобутки й нерозв'язані проблеми» взяти до відома.

Опублікувати зазначену доповідь у журналі «Вісник Національної академії наук України».

2. Вважати дослідження, спрямовані на створення цілісної, правдивої, методологічно вивіреної і деідеологізованої картини історичного минулого нашої Батьківщини, закріплення у свідомості громадян України національних традицій і цінностей попередніх поколінь українського народу, формування позитивного образу України та її народу у сусідніх народів, пріоритетним напрямом досліджень установ Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України.

3. Інституту історії України НАН України (академік НАН України В.А.Смолій):

3.1. Спільно з установами історичного профілю Секції суспільних і гуманітарних наук до 01.07.09 розробити програму наукових конференцій, симпозіумів, семінарів і круглих столів на 2009-2011 рр., присвячених теоретико-методологічним проблемам вітчизняної історії.

3.2. Забезпечити систематичне висвітлення робіт методологічного характеру в друкованому органі Інституту історії України НАН України – «Українському історичному журналі».

3.3. Протягом 2009 року спільно з Міністерством освіти і науки України розробити довгострокову програму підготовки підручників, посібників, хрестоматій та іншої навчально-методичної літератури з історії для вищої й загальноосвітньої школи з метою підвищення якості навчальної літератури, приведення її у відповідність з досягнутим рівнем академічної науки, створення повноцінної гами підручників і посібників, які б відповідали сучасним освітнім стандартам.

3.4. Активізувати науково-методичну допомогу музейним та архівним установам шляхом укладення відповідних договорів з Міністерством культури і мистецтв України, Державним комітетом архівів України та іншими зацікавленими організаціями.

3.5. Протягом 2009 року спільно з видавництвами «Наукова думка», «Альтернативи», «Генеза», «Основи» та ін. розробити довгострокову програму перекладу українською мовою й видання найвагоміших теоретико-методологічних праць з світової історіографії.

3.6. До 01.11.09 спільно з інститутами археології (академік НАН України П.П.Толочко), держави і права ім.В.М.Корецького (академік НАН України Ю.С.Шемшученко), українознавства ім.І.Крип'якевича (академік НАН України Я.Д.Ісаєвич), української археографії та

джерелознавства ім.М.С.Грушевського (член-кореспондент НАН України П.С.Сохань), політичних і етнонаціональних досліджень ім.І.Ф.Кураса (академік НАН України Ю.А.Левенець) розробити концепцію програми підготовки і видання п'ятнадцяти томної фундаментальної праці «Історія українського народу».

3.7. Враховуючи ґрунтовні історіографічні напрацювання й комплексну публікацію історичних джерел попереднього двадцятиріччя (1989–2009 рр.), спільно з Інститутом політичних і етнонаціональних досліджень ім.І.Ф.Кураса НАН України (академік НАН України Ю.А.Левенець) підготувати у 2009–2010 рр. колективну монографію «Нариси з історії Української революції 1917–1921 рр.».

3.8. У зв'язку з 70-річчям від початку Другої світової війни протягом 2009 р. підготувати узагальнюючу монографію, яка б об'єктивно висвітлювала роль і місце України та українського народу у перебігу подій 1939–1945 рр.

3.9. Активізувати співпрацю з фахівцями Кабінету Міністрів України та Міністерства закордонних справ України з метою отримання цільового додаткового фінансування для видання доповнених і доопрацьованих праць «Уряди України у ХХ – на початку ХХІ ст.» та «Нариси історії дипломатії України» протягом 2009–2010 рр.

4. Відділенню історії, філософії та права НАН України (академік НАН України О.С.Онищенко):

4.1. До 01.09.09 підготувати та подати на розгляд Президії НАН України розгорнуті пропозиції щодо створення Інституту всесвітньої історії НАН України.

4.2. Разом із Центром досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім.Г.М.Доброва НАН України (Б.А.Маліцький) до 01.09.09 підготувати концепцію видання багатотомної «Історії Національної академії науки України» з урахуванням результатів досліджень з планової теми «Історія НАН в суспільно-політичному контексті», яка виконується зазначеним центром, а також матеріалів досліджень з цієї тематики інших наукових установ.

5. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на Секцію суспільних і гуманітарних наук НАН України (академік НАН України В.М.Геєць) та Науково-організаційний відділ Президії НАН України.

Президент
Національної академії наук України
академік НАН України

Б.Є.Патон

Головний учений секретар
Національної академії наук України
академік НАН України

А.Г.Загородній